

A 26255

Saaremaa rahwakoollide inspektori

U. Chrebtowi

k ò n e

Saaremaa wallawanemate ja kirjutajate
koosolekul 26. mail 1914 a.

kooliküsimuse

üle.

Kurejaares.

Trükitud „Saaremaa“ trükiti, Lõssi uul. Nr. 3

1914

Luustatud Saaremaa wallawanemad ja wallafirjutajad !

Romisfari herra J. J. Sander, rahwa hariduse eest hoolitsedes, ühtlasi aga ka mõnede wolikogu otsuste järele leides, et küsimused, mis kooliwõrgu sisseseadmisega Saaremaal ühendatud, rahwale täiesti tundmatad on, — kutsus Teid, wallawanemaid ja firjutajaid, siia, esimesi kui waldade esitajaid, teisi kui waldade asjaajajaid, et rahwakoolide inspektoriga seltsis mitmesuguste meie kreisi wallakoolide külge käiwate küsimuste üle aru pidada.

Herrad! Pean tunnistama, et Saare külakool praegu wiletsas seisukorras on ja lähemas tulewikus weelgi langema saab.

Rõigil teil on teada, et enam jagu külakoolisid onnides elutseb, mis pimedad, madalad ja tihti külmad on, nii et nad koolitöö jaoks sugugi sündsad ei ole. Koolides puuduwad kõige tarwilikumad õpeabinõud, klassi mööbel on isa-isade oma ja õpetöö tarwis koguni kõlbmata. Kooliõpetajad, wäljaarwatud 3 isikut 73 seast, on ilma kutse eksamina ja tarwilise ettevalmistuseta, ning enamalt jaolt mitte rahuloldawad. Usja halwendab ka weel see tõelugu, et lapsed õieti korratult koolis käiwad, mida kooliõpetajad ja isikud, kellel kooliga tegemist on, tunnistada wõiwad.

Koolikatsumise ajal olen leidnud, et puudujate arv 40—85% on.

Rui tähendatud kooli warjukulgedele weel lühikest õpeaega (3—4 kuud) juurde lisada, siis on arusaadaw, kui wähe teadmisi lapsed koolist saawad. Nad lahkuwad säält, ilma et mitte üksi Wene keeles, waid ka oma ema keeles lugema ja kirjutama oleksid õppinud. Eht küll ka mõnede kooliõpetajate juures püüdmist on enam õpetada, siisgi ei suuda nad seda teha, sest et sagedasti ise selles samas koolis oma hariduse on saanud. Ühe sõnaga: asja seisukord maalib meile kurwa pildi saarlaste hariduslikest järjest silma ette. Mitte muidu ei kutsuta saarlasi Ülemaal wähest weel täninigi maha jäänud ja harimataks rahwaks, keda ainult kiwi-lõhkujateks, kraawikaewajateks ja teisteks mustatöölisteks tarwitada wõida; nõndasama otsustawad ka Rura lätlased siinsete karjalaste järele. Rui wanemad ka edaspidi oma lapsi ikka ainult nowembri kuu keskpaigast kuni märtsi kuu esimeste päewadeni koolis lasewad käia ja siis neid laewadega Ruramaale karjasteks saadawad, et sellega lätlastele wõimalust anda eneste lapsi gümnaasiumides ja teistes kõrgemates õpeasutustes koolitada, siis kaotab walla kool igasuguse tähtsuse.

Põhjuseid, mis koolide mitte-loomulikule langesemisele kaasa aitawad, on palju. Ma saan aga ainult tähtsamaid nendest nimetama, need on: kooliõpetaja kehw palk, koolimajade puudus ja kogukonna leige olek koolitöö vastu.

Seletan oma ütelist pikemalt: 1) Kusagil ilmas ei hinnata kooliõpetaja tööd nii odawalt, kui Saaremaal. 12 kooliõpetajat saawad 30—50 rbl. palka aastas, 58 kooliõp. 50 kuni 90 rbl. ja ainult

Kolm—150 rbl. ümber. Sarnase tasu eest ei taha aga nüüd ka enam ilma õigusteta kooliõpetajadgi teenida.

Zuba käesoleval õpeaastal oli 10 kooli kooliõpetajate puuduse pärast tinni. Viast-aastalt tõrgendavad kooliõpetajad palga tingimisi ja kogukonnad on sunnitud seda asja olude tõttu tähele panema. Koolid ei tõuse sellest aga veel mitte kõrgemale, kui nad ise wana jala pääle seisma jääwad, see on, kui täie õiguslised kooliõpetajad puuduma saawad. Waldadele enestele käib koolide ülewalpidamine sagedasti üle jõu, sellepärast püüawad nad tihti neid vähendada. Näituseks: 1889 a. oli külakoolisid terwega -- 129, 1900—1903—101, 1904—1910—90, 1911—92, 1912—82 ja 1913/1914 õpeaastal töötasid ainult veel 73 külakooli. 25 aasta jooksul langes nii moodi koolide arv 56 wõrra. Ja mitte kooliwalitsus pole neid tinni fulgunud, waid nad ise hakkasid loomulikult närtšima ja lõpetasid eneste olemasolemise. Tõsi on küll ka, et ka kõrgema tüüpusliste koolide (ministeriumi koolide) ilmumine walla koolide häwinemisele oma jagu kaasa mõjub, siisgi sunniwad majanduslised tingimised seda pääasjalikult tegema.

Isääranis raske seisukord on neil waldadel, kus koolisid palju (10), seda enam veel, et nendele koolidele kroonu poolt kütte puid ei anta, kellel otstarbekohaseid ruumisid pole.

Kooli töö pääle mõjub rõhuwalt ka korralikkude kooliruumide puudus; paljudes koolides pole ainal õhuruutugi, wäljakäigu kohta ega teisi tarwilisi asju, mis aga esimene terwishoidline nõudmine oleks; niisama puudub ka kooliõpetaja korter. Sest ruut sülla suurune toakene ei wõi ju kooliõpetaja ja selle perekonna eluase olla.

Rogukonna leige olek koolide vastu ilmutab ennast hilises (pikaldases) kooliõpetaja kandidatide walimises (nowembri kuus harilikult), mida nähtawasti mõnikord oma kasu tagaajamise pärast nii toimetatakse. Sest kooliõpetaja walimist nowembri kuu wõi oktobri lõpu sisse jättes, ootawad wallad mustatöölisi ja tagawara soldatisi Ülemaalt koju, et need siis odavamalt kooliõpetaja ameti oma pääle wõtaksid. Selle juures ei täida mõned wallad inspektori tsirkuläri 7. oktobrist 1913 ja ei anna kandidatisi õigel ajal üles, wõi walivad nüfuguseid isikuid, keda ametisse kinnitada ei wõi.

See kõik takistab õpetuse õigel ajal algamist. Ühe sõnaga, — küla kool (ilma ta naabri — õige usu wõi abikooli nimetamata) on haledas seisukorras, millest väljapääsemise teed näha pole. Kindel on aga ainult see, et asi nii mitte ei tohiks olla.

Sellepärast ja tähendatud koolide kehwa seisukorda silmas pidades, kawatsetakse rahwa hariduse ministriumi ja riigivolikogu algatusel suurt muudatust kõigi riigikoolide juures — põhjast lõuneni ja idast lääneni — ette wõtta, nimelt üleüldist õpetuse andmist sisse seada. Loomulik, et ka Saaremaal nüüd wõimalus on juhtumist oma kasuks tarwitada ja rahwa haridust tõsta, sest kroonu maksab õiguslisele kooliõpetajale 360 rbl. palka, ja usuõpetajale (kui õigeusulisi lapsi koolis on) 60 rbl. Nõndasama annab ta ka abi maja ehitamiseks. Inspektor on püüdnud toimetada, et ka Saare koolid wõrgu hulka wõetaks, ja algas komisjariga läbirääkimisi. Selle tõttu nõudis komisjari herra 6. augustil 1913 walla walitsuselt rahwa ja kooliealiste laste arwu ning teisi teateid, mille tarwis ka inspektor sellel samal

ajal waldade rahalist seisukorda järele päris. Kõide (18) waldade poolt saadi nõuetud teated.

Et juhatuskirja, mis kooliwõrgu kokkuseadmiseks antud, täita, kirjutasin ma 15. webruaril 1914. a. wallawalitsustele mulle teatada, misfugustele päris ning korraldatud koolidele kroonu poolt lisa abiraha soowitakse, ja 2) minule wolikogude otsused kooliraha ärakaotamise asjus saata, nõndasama ka neid summasi üles anda, mis wallad iga aasta koolide ülewalpidamiseks ja kooliõpetajate palkadeks ära tarwitawad. Ühtlasi pärsin ka koolimajade tule wastu kinnitamise ja harimise protokoll. Ettepaneku pääle wastasid 13 walda: Loona, Abroka, Muhu Suure, Rihelkonna, Kärla, Torgu, Lummada, Persama, Maasi, Leisi, Pihkla, Rogula ja Raarma-Suurwald.

Wastused tulid igalt poolt jaatawad. Luemõisa ja Hellama wallad ei ole waewaks wõtnud ka põhjusedmõtteliseltgi ette pandud küsimiste pääle wastata: esimene selle pääle põhjendades, et neil oma koolimaja pole ja wiimane, et koolimaja Lutheruse kiriku maa pääl on; Laimjala wald on oma wastuses ainult seda ära märkinud, et wallas üksnes üks kool olemas on, kuna Mustjalast täninigi weel pole wastust tulnud.

Saadud wastuste järele otsustades on näha, et enam jagu waldasid kooliwõrgu poolt on; ühtlasi panewad need wastused aga ka arwama, et mõned wallad küsimistest aru pole saanud. Sellepärast saatsin ma 31. märtsil wallawalitsustele uued küsimised, nende pääle kiiret ja selget wastust soowides, nimelt: Kas wald nõus on 1) kõiki lapsi, kes tema koolide piirkonnas elawad, kooli wastu wõtma, 2) lapsi koolirahast wabastada;

3) sääl, kus õpilasi üle 50 on, kooliaega 4 aastaliseks muuta; 4) kroonu raha, mis usuõpetaja hääks määratud, ainult Õigeusu usuõpetaja palkamiseks tarvitada; 5) koolimajasid koolitöö kui ka terwishoidliste nõudmiste järele sisse seada, koolidele õperaamatuid ja õpeabinõusid muretseada, ja 6) raha, mis kroonu abi saamise korral üle jääb, ka edaspidi ainult koolide päale tarvitada. Sääl juures oli teatatud, et wallale kõik need õigused, mis tal senini koolide asjus oli, alale jääwad. Loota oli, et kõik küsimised, wähest ehk päale wiienda, oma otsekohesuse ja selguse tõttu aru saadawad pidid olema ja mingisugust kahtlust ei wõinud iratada, siiski tulid nende päale päris ootamata wastused, mis järgmistele otsustele wiiwad: 1) et Rärila, Maasi, Abrota, Torgu ja Pärjama wallad ettepanekust dieti aru on saanud ja jaatawalt wastasid, Pärjama wald wabandab wiiendama punkti juures sellega, et wald siis koolidele omad asjakohased majad üles ehitab, kui temal selleks jõudu on, Laimjala wald ei luba aga seda kohustust enese päale wõtta. — Seega on siis tähendatud wallad rahwa hariduse tõstmise tarwidust ära tunnud.

2) Leisi ja Pihla wallad pole nähtawasti kooli wõrgust täiesti aru saanud, sest kroonu walla koolide asemele otsustasid nad endile ministriumi koolisid ehitada. Sellega aga on nad kooliwõrgu kokkuseadmise tööd weel hõlpsamaks teinud, sest wõrgu sisse ei tule mitte üksnes walla, waid kõik koolid, mis mitte usulised (konfessional) ei ole. Nii tõendawad siis ka nende waldade wastused kooliwõrgu tarwidust, ehk nad küll otsekohesest küsimisest kõrwale on kaldunud.

3) Muhu-Suure ja Hellama waldade otsused tõendawad aga, et ettepannud küsimistega, nõnda-sama ka hariduse asjus ülepää — hoolimata oldakse. Muhu-Suure ja Hellama wallad pole waewaksigi wõtnud plaani wälja töötada, kuidas nad enestele koolisid mõtlewad soetada, kui seda tarwis peaks olema. (Teistelt waldadelt pole selles asjas wastuseid weel tulnud).

Omalt poolt arwan ma, et wiies punkt ehk wõiks mõnele kartust teha (mida aga ka wabandada wõib), sest waldadel puuduwad praegu koolimajad, ning kooli wõrgu sisseseadmisel tuleks neid ehitada. Kui wallad seda tõesti teha ei suudaks, siis wõiksid nad aga tähendada, et nad ainult siis majade ehituse oma pääle wõtawad, kui jõud lubab, ning seda siis kas omal kulul wõi kroonu abil teewad. Kooli walitsusele oleks aga kooliwõrgu kottuseadmise juures see teadmine tähtis, kas wallad rahwa hariduse tõstmisega päri on ning ülepää seda tahawad.

Millal aga, misjuguse korra järele ja mil wiisil uuendus Saare koolide juures ette wõetakse, see kõik on alles tulewiku küsimus.

Iseäranis kerge oleks Muhumaale ja ülepää Saare hommitu poolsetele waldadele küsimiste otsustamine pidanud olema, sest et sääl walla koolisid kas wähe wõi sugugi ei ole, ja kus abi-wõi õigeusu koolid — wäga wõimalik — mitte walla, waid Sinodi kulul üles ehitatud saawad. Õieti weider on aga, et seda ometi tehtud ei ole.

Teistest ettepannud küsimistest pole tarwis palju rääkida. Nad käiwad kooli õpe- ja kaswatus-life töö kohta, ning ei puuduta seega rahwa otsetoheseid huwisid. Päälegi on kõik wallad (pääle

Mustjala) juba kohustanud endid seniseid kulusid koolide hääks kandma, ka kooliwõrgu siiseseadmise puhul. Sellepärast siis, herrad! Miks peaksid wallad kooli võrgu vastu külmad olema?

Enne aga, kui kahtlemise põhjust harutama hakata, pööran ma teie tähelepanemist järgmise asja olu pääle. Rahwa hariduse ministerium töötab kooliwõrgu kokkuseadmisel riigivolikoguga käsitäes, et üleüldist õpetust Wenemaal siise seada. Selle juures pole tal mingisugust iseäralist politikat, nagu seda mitmed isitub, kellele see ütlemata kasulik koolide uuendus ei meeldi, laiali laotawad, ning nagu seda iseäranis mõned Eesti- ja Läti ajalehed kirjutawad. Rahwa hariduse ministerium ei tarwita kellegi paremate tundmiste kallal wägiwalda, ei sunni kedagi kooliwõrku astuma, waid hoolitseb, et haridus edeneks, ja paneb selleks omalt poolt wäljatöötatud ühise plaani ette ning pakub meile teatud tingimistel oma awitawat kätt. Kõikide hariduse eest muretsedes, toimetab rahwa hariduse ministerium oma tööd õigelt, kindlalt ja oma seisukoha wääriliselt.

Kui Teie tunnete, et praegune wallakooli seisukord wõimata on, ja omalt poolt seda tõsta tahate, siis rutake ja tarwitage seda oma kasuks, mis Teil nüüd nii ligidal on, ning mis aga kergesti ära kaduda wõib, kui seda kätte ei püüta.

Ei soowi Teie kroonu wallakooli, siis asutage ministeriumi wõi mõned teised tüüpulised koolid, et aga koolid selle läbi tarwilisele kõrgusele tõuseksid ja haridus kõigile kättesaadaw oleks. Omawalitsuse asutustel peaks tõsine tahtmine olema nooresoole tarwilist haridust anda, sellepärast peaksid nad püüdma inspektorile raskest ja tüütawas töös,

mis koolivõrgu kogu seadmisel saarlaste õnne tõstmiseks teha tuleb, vastutulelikud olla.

Ainult siis, kui walla kooliõpetaja majandusline külg parandatud saab, kui koolidele koolitöö ja terwishoiu nõudmiste kohased ruumid ehitatakse, tõuseb Saare kool oma õige koha pääle, ja ainult siis kasvab rahwa seas kirjaõskamine ning ta saab harituks.
